

2025-03-11

Jämställdhetsmyndigheten

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

Diarienummer: ALLM 2024/319

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer S2024/02055

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ BETÄNKANDET AKTIVITETSKRAV INOM FÖRSÖRJNINGS- STÖDET – FÖR ARBETE, EGENFÖRSÖRJNING OCH NATIONELL LIKFORMIGHET, DS 2024:29

Sammanfattning

Jämställdhetsmyndighetens yttrande är avgränsat till de frågor som rör vårt verksamhetsområde och uppdrag. Sammanfattningsvis gör vi följande bedömning:

- Aktivitetskravet måste kunna anpassas utifrån enskildas olika förhållanden, till exempel kopplat till våldsutsatta kvinnor och personer på skyddat boende.
- Kommunerna bör ersättas för insatserna för att förslaget inte ska skapa ytterligare press på en redan pressad socialtjänst.
- Det är viktigt med ett jämställdhetsperspektiv i införandet. Kvinnor tar i lägre utsträckning del av arbetsfrämjande insatser jämfört med män. Det är viktigt att detta faktum inte reproduceras eller förstärks inom aktivitetskravet.
- Personer som omfattas av aktivitetskravet bör erbjudas barnomsorg på heltid.
- Det bör finnas möjlighet för personer som omfattas av aktivitetskravet att vara föräldralediga på deltid även efter att barnet fyllt 1 år.
- Förekomsten av ekonomiskt våld måste beaktas.
- Det är viktigt med könsuppdelad statistik och att de analyser som görs har ett jämställdhetsperspektiv.

Generella synpunkter

Personer med försörjningsstöd som skulle omfattas av aktivitetskravet är en heterogen grupp med varierande problematik. Det gäller särskilt efter att målgruppen utvidgats till att även omfatta personer som socialtjänsten bedömer inte kan arbeta. Bland annat:

- personer med fysisk eller psykisk ohälsa,
- våldsutsatta personer
- personer med missbruksproblematik.

Detta ställer stora krav på individuell anpassning av socialtjänstens insatser. Särskilda svårigheter kan till exempel uppstå för våldsutsatta kvinnor på skyddat boende.

Kommunernas ekonomiska situation påverkar arbetsmiljö och arbetsvillkor inom den kvinnodominerade socialtjänsten. Det har Jämställdhetsmyndigheten belyst i flera rapporter. Utredningen lämnar inte ett tydligt förslag om finansiering av reformen. Finansiering måste lösas om reformen ska lyckas och inte ske på bekostnad av andra verksamheter eller personalens arbetsvillkor.

Synpunkter enligt utredningens disposition

7.3 Socialnämndens ansvar för att det finns tillgång till insatser för vuxna med försörjningsstöd

Det är viktigt med jämställdhetsperspektiv om aktivitetskravet införs. Kvinnor tar i lägre utsträckning del av arbetsfrämjande insatser jämfört med män. Det finns skillnader i vilka insatser som erbjuds kvinnor respektive män där män oftare får ta del av arbetsmarknadsnära insatser. Det är av yttersta vikt att dessa skillnader inte reproduceras eller förstärks genom aktivitetskravet inom försörjningsstödet.

7.4.1 Målgrupp

Personer som är föräldralediga med ett barn som inte har fyllt ett år bör inte omfattas av aktivitetskravet

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att krav på deltagande inte ska ställas på den som är föräldraledig med ett barn som inte har fyllt ett år. Däremot bör det vara möjligt för personer som omfattas av aktivitetskravet att vara föräldralediga på deltid även efter att barnet fyllt 1 år. För statliga arbetsmarknadspolitiska program finns möjlighet att delta på deltid i de fall individen är föräldraledig på deltid, även efter att barnet fyllt 1 år. Detta regleras i Förordning (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program 7§ a. Denna ordning bör gälla även i relation till det kommunala aktivitetskravet.

Uppföljningar har visat på vikten av att beakta hela individens livssituation för att insatser ska leda till arbete.¹ Forskning som utredningen hänvisar till konstaterar en viss positiv effekt av kommunala arbetsmarknadsåtgärder på sannolikheten att lämna försörjningsstöd bland ensamstående personer utan barn. För personer med större familjeansvar är resultaten däremot osäkra.² Flera internationella artiklar som belyser insatser riktade till långtidsarbetslösa fokuserar på just kvinnor. Bland kvinnliga deltagare i arbetsmarknadsinsatser framkommer tydligt svårigheter att få ihop livspusslet med de insatser som programmen erbjuder. För ensamstående kvinnor innebär det målkonflikter mellan deras roll som familjeförsörjare på arbetsmarknaden och ansvaret för familj och barn.³ Denna dubbla arbetsbörda har också framkommit tydligt när Jämställdhetsmyndigheten intervjuat utrikes födda kvinnor om deras behov och

¹ SKR (2024), Aktivitetskrav som leder till jobb – röster från deltagare och medarbetare

² Persson, A. och Vikman, U. (2014), The effects of mandatory activation on welfare entry and exit rates in Safety Nets and Benefit Dependence Research in Labor Economics Vol. 39, s. 189-217. Lundin, M. (2018), Arbetsmarknadspolitik för arbetslösa mottagare av försörjningsstöd (IFAU, Rapport 2018:12)

³ SBU (2022), Effekter av arbetsmarknadsinsatser för personer med varaktigt försörjningsstöd: en systematisk översikt. Stockholm, Statens beredning för medicinsk utvärdering

hinder för arbetsmarknadsetablering.⁴ Möjligheten att delta i insatser enligt aktivitetskravet på deltid vid föräldraledighet på deltid är därför särskilt viktig för att ensamstående kvinnor med barn ska kunna tillgodogöra sig dessa. Denna möjlighet är också viktig utifrån ett barnperspektiv.

7.6.4 I hushåll med barn måste hänsyn tas till barnets tillgång till barnomsorg
Jämställdhetsmyndigheten avstyrker förslaget och förslår istället att föräldrar som omfattas av aktivitetskravet ges rätt till barnomsorg på heltid. Möjlighet till barnomsorg på heltid är en viktig förutsättning för att kvinnor och män ska kunna delta i aktiviteter inom ramen för aktivitetskrav på lika villkor. Fler kvinnor än män har ensam vårdnad om barn. Ensamstående kvinnor med barn är den grupp där högst andel av befolkningen tar del av försörjningsstödet. Att inte ha tillgång till barnomsorg i mer än 15 timmar per vecka påverkar starkt dessa kvinnors möjlighet att delta i insatser och närma sig arbetsmarknaden. I Jämställdhetsmyndighetens intervjustudie med utrikes födda kvinnor lyfte flera kvinnor att begränsad tid med barnomsorg utgjorde ett hinder för etablering.⁵

Utredningen beskriver en situation av att många kommuner erbjuder mer barnomsorg än vad skollagen kräver till barn med föräldrar som inte arbetar eller studerar. Jämställdhetsmyndigheten vill därför poängtera att det enligt SKR:s huvudmannenkät endast är 17 procent av kommunerna som erbjuder mer än 15 timmars förskola i veckan till barn med arbetslösa föräldrar. Ingen kommun erbjuder mer än 30 timmars förskola till målgruppen. Det finns också ett mycket tydligt geografiskt mönster där åtta av de nio kommuner som svarat att de erbjuder flest timmar, 26–30 timmar, är hemmahörande i Stockholms län.⁶ Att inte erbjuda rätt till barnomsorg på heltid för målgruppen kommer därmed att hämma den likformighet som aktivitetskravet är tänkt att bidra till och skapa ytterligare press på en redan utsatt grupp.

7.10 Konsekvenser av att inte delta i aktiviteter enligt kravet

Genom att införa aktivitetskravet får socialnämnderna en ny grund på vilken försörjningsstöd kan vägras eller nedsättas. Det är av särskild vikt att eventuell våldsutsatthet tas i beaktande vid Socialnämndens beslut om att vägra eller sätta ned försörjningsstöd. Ekonomiskt våld kan bland annat ta sitt uttryck genom att en våldsutövare hindrar en person från att arbeta eller delta i insatser som kan leda till egen försörjning. Att betinga försörjningsstöd med ett aktivitetskrav riskerar därmed att öppna för nya uttryck för ekonomiskt våld. Socialstyrelsen konstaterar att ensamstående mödrar med ekonomiskt bistånd är en riskgrupp för att utsättas för våld. Personer som drabbas av våld löper en större risk att behöva ekonomiskt bistånd och risken kvarstår många år efter att våldet har upphört.⁷

⁴ Jämställdhetsmyndigheten (2023) Mellan tillit och misstro - Utrikes födda kvinnor om sina behov och hinder i relation till arbetsmarknadsetablering

⁵ Jämställdhetsmyndigheten (2023) Mellan tillit och misstro - Utrikes födda kvinnor om sina behov och hinder i relation till arbetsmarknadsetablering

⁶ SKR (2024) Öppna jämförelser – Förskola 2024 Barns närvaro och vistelsetider

⁷ Socialstyrelsen (2018), Kartläggning av socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd ur ett jämställdhetsperspektiv

7.13.4 Redovisnings- och rapporteringsskyldighet

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget. Det är dock av yttersta vikt att den redovisning och rapportering som kommunerna åläggs att göra är könsuppdelad för att följa upp aktivitetskravet och de insatser som erbjuds ur ett jämställdhetsperspektiv.

7.15 Kommunernas rapportering till Socialstyrelsen och möjligheter till uppföljning och utvärdering

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget. Det är viktigt att uppföljning och utvärdering av aktivitetskravet har ett jämställdhetsperspektiv. Det innebär bland annat att statistik redovisas könsuppdelat och att analyser görs ur ett jämställdhetsperspektiv.

För Jämställdhetsmyndigheten

Peter Vikström
Avdelningschef

Evelina Johansson
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har enhetscheferna Jens Sandahl och Line Säll deltagit.